

KIS-701 – Kudennoù bihan an droerion

Un darn eus hon labour a c'hoarvez a dreiñ testennoù ha dizehan e sav
kudennoù o tennañ da amglotidigezh an termennoù eus ur yezh d' eben : ar geriadurioù
ne roont netra en tu all
d'

ur gevataliezh stadegel, rak ouzh pep ger e vez stag ur guchennad sterioù, arverioù ha
kemeradurioù — e steriegezh — ken n' eus en ur yezh ger ebet (lakaet er-maez an
termenoù kalvezel unsteriek dre reolenn) a gavfe e vreur gevell en ur yezh all. Un
dornwezhour eo enta an troour, tapout chem a ra war an dachenn dre ziskoulmañ unan
hag unan un aridennad a gudennoù bihan. E se e soñjan ne vo ket poan gollet embann
lod eus hon eskemmoù labour, ar re end-eeun ma pledomp gant ar c'hudennoù bihan-
se. Ne vo roet urzh ebet dezho, kemeret e vint evel ma teuont dimp en hon pemdez.

(GC & GE – 10-12 00)

Gl. DESTINE A

Bezet ar frazenn : *“La longueur maximale d'un tube destiné à fabriquer un mât ne dépasse pas en général 15 mètres. Pour obtenir un mât plus long, on utilisera deux tubes placés bout à bout et reliés par un manchonnage.”* N 'eo ket dav treiñ bep taol gerioù pastur evel : *destiné à, placés*. E galleg eo aet gwan an araogennoù hag e ranker o aznerzhañ diwar-bouez troiennoù eus ar seurt. E brezhoneg, en eneb, e chom steriek kreñv an araogennoù ha n' eus ket ezhomm pastur d'o harpañ. A-walc'h zo gant : *Dindan 15 metr hed e vez diouzh boaz ar c'horzennoù d'ober gwernioù. Evit oberiañ ur wern hiroc'h ez ereer dre envezadur div gorzenn penn ouzh penn*” — daoust ma lavarfed kenkoulz, met hepken evit reiñ d'ar frazenn un dilost na ve ket re sec'h : *“[...] lakaet penn ouzh penn.”*

Gl. MASSE D'EAU, MASSE D'AIR

Ha dereout a ra *yoc'h* ouzh an dour ? En e ster kentañ e talvez *yoc'h* kement ha "bern, tolpe", "entassement, amas, meule" (GMB 337) ; en e ster kempred en en arverer

da verkañ bodadur louereel pe c'houbareel an dud. Diaes e ve reiñ d'e ster ur skourr nevez a ve "kementad (liñvenn pe aezhenn)". Termenoù all, hollek a-walc'h, a c'hallfed engervel : *bloc'h*, *bloc'had*, *blokad*. Evit ar bomm : *petite masse d'eau* ou *d'air* ez eus da zibab etre un termen hollek, goubareel, evel *ec'honenn vihan dour* pe *aer*, *kementad bihan dour* pe *aer* hag un termen dibarek, louereel, evel *blokad dour* pe *fourrad aer*.

Gl. VISIBILITE

Un disklot zo etre *skin gwelout*, keal mennet skiantel, ha *fall*, keal kantaезel (gwell avat na veskañ re kealioù skiantel ha buhezel). A dra sur e c'hallfed degemer *skin gwelout* evel kevatal da *rayon de vision*, *visibilité*. Hebioù ez afemp avat d'an diskoulm gwell kinniget gant an diaraogerion (VALLEE ?), meneget gant GIBR. : *hed gwel* (goude reizhet ar vi kougoug) ; gwell, forzh penaos, chom amsellus oc'h arverañ *skin* en abeg d'an durc'hadur ster muiek en deus gounezet hiziv er c'hehentiñ. Gl. *bonne visibilité* a drofed *hed gwel hir*, *bastus* ; Gl. *mauvaise visibilité*, Br. *hed gwel berr*, *skort*, *skars*...

Gl. IMMEDIAT

En holl arverioù boas e verk Gl. *immédiat* ur c'heñver egorel pe amzerel etre beziadoù pe wezhiadoù :

Gl. *connaissance immédiate*, Br. *anaout dihanteradek*, *anaout kentizhek* — ster prederel : hep esaou etre ampoent an dec'havaelañ hag ampoent an anaout, ent resis hep hantererezh ur gwezhiañ all evel ar poellata, an ervredañ (sl. KIS-088, La-05, pp. 60-61 ; KIS-506, La-10, pp. 437-438).

“*Il y a loin des données empiriques aux données immédiates de la conscience*” (E. LUBAC).

[“Pell ez eus eus ar roadennoù kantouezek da roadennoù kentizhek an emouezañ.”]

“*Ar c'hemm etre merzhout hag arouezin eo ez int monedoù a-getep kentizhek ha handizhek etrezek an traoù*” (La-08, p. 517).

[“La différence entre percevoir et désigner est qu'ils constituent des accès respectivement immédiats et médiats aux choses.”]

Gl. *voisins immédiats*, Br. *amezeion gefin* — hep esaou egorel etrezo. Pa na glasker ket ar resisted e lavarar : *amezeion dost*, *a-dost*, *nes*.

Gl. *soulagement immédiat*, Br. *diboaniañ diouzhtu*, *diboaniañ raktal*, hep esaou amzerel etre arloadur ha gwered ar remed.

ADVERBOU DRE a- ADANVAET

Ar galleg klasel a ra gant rummenoù neuziadurel pa denn ar brezhoneg en eneb d' ober gant arc'hwelioù. An un ger brezhonek a samm diouzh an dro arc'hwelioù ar verb, ar pennanv, an adanv : *pesketa sardin*, *ar pesketa*, *bag pesketa* (oc'h ouzhpennañ an dro ma samm a-gevret arc'hwelioù ar verb hag ar pennanv : *ar pesketa sardin*). Ar yezhadurioù brezhonek o tont eus moul ar c'hramadeg c'hallek klasel a zeskriv hevelep troioù dibarek evel nemedennoù hep testiñ an disterañ c'hoant da ziazezañ ar c'hramadeg a rafe meiz warno¹.

Diwar vont, notomp e c'hoarvezas sonnador neuziadurel ar galleg er 17^t kantved, rak betek ar 16^t e rene al liesarc'hwelegezh — evel ma tenn a du 'rall houmañ da zistreiñ abaoe an 20^t : skouer etre re all, Gl. *vite* anavezet evel adverb hepken en oadvezh klasel, arveret evel adanv ivez betek ar 16^t hag a c'houde dibenn an 19^t.

En tu all d'ur gudenn a rummadur neuziadurel, e vez gant gerioù 'zo ur gudenn a skrivadur. Pe stumm reiñ d'an termennoù o teraouiñ gant pezh en deus GE kinniget envel ur *rakrann*² evel *a-hed*, *a-gil*, *end-eeun*, h.a. ? Ar gramadegoù boas a ra anezho adverboù met ivez evit reoù araogennoù hag adanvioù.

Neuennus eo bet an doare d' o skrivañ abaoe ar c'hrennvrezhoneg : N.484 *a dref* ; M.220 *adreff* ; IN.p.80 *adrèn* ; HB.p.630 *a dre* ; GREg. p.267 *ar penn a-drê*, (hag *an dreff*, [*an*] *diadrê*) ; MKRN.p.27 *a-drenv*, NOTK.p.13 *a-dreñv* (skouerioù tennet eus GIBR.).

Termal a ra Roparz HEMON pa adanva adverboù zo : en e c'heriadurioù e ro : *a-dreñv* adverb hag araogenn, *adreñv* adanv, met *a-raok* adverb, araogenn, adanv (daoust ma tremen, evel pa vije diaezet, hep menegiñ ez arverer *a-raok* evel adanv ivez, hep reiñ ar geriennoù a ziskouezfe an disklot : *ar penn adreñv*, *ar penn a-raok*). E *Geriadur ar Gorfadurezh* en deus GE kredet unvaniñ ha skrivañ *araok* hag *adreñv* an adanvioù. Koulskoude, lakaet er-maez an daou dermen-mañ, e kav dimp e ve gwell na begañ¹.

Ar boas betek henn eo pegañ *a* en deveradoù hepken : *diadreñv*, *adualaman*, *araokaat*, *aunaniñ*... GC hon lak da verzhout e peger ivez pa vez pennanvaet an

¹ Da skouer e lenner : “Un anv gwirion eo an anv-verb hag alies e c'heller lakaat ur ger-mell dirazañ, pe c'hoazh ur raganv-gour : *ar gwalc'hiñ* ; [...] *ar gwalc'hiñ dilhad*, *an troc'hañ-foenn*, h.a.” (F. KERVILLA, *Yezhadur bras ar brezhoneg*, 1947, § 272, p. 184.

² Sl. *Geriadur ar Gorfadurezh*, 1999, “Raklavar an eil embannadur”, p. 12.

¹ Sl. ivez *Geriadur ar Mediaoù*, 2000, ar raknotenn d' ar Menegvaoù, p. 236.

termen rakrannet, sk. : *an araog* ; setu perak e skriv : *an adost* (Gl. *le près*) ; en arc'hwelioù all (adverb, adanv) e vo skrivet *a-dost* evelkent.

Gl. LE MEME

Etre arverioù *an un hag (an) hevelep* ez eus diforc'hioù o tennañ evit ul lod mat d' ar c'hennotadur, da armerzh an displeg (ha da lusk ar prezeg !). Emañ *hevelep* savlec'hiet etre *an un hag an kez*². Sk. :

“Roparz Hemon barzh ha Roparz Hemon stourmer, evito da vezañ an un den, n' edont ket lodek en hevelep hil istor. Hevelep disklot a fell ken d' e vec'hierion, ken d' e veulerion diwelout. Anat eo koulskoude an kez disklot en e obererezh.”

N'emaomp ket amañ dirak reolennoù da arverañ ent reizhiadek, ent skolek, met war sol fiñvus an arverioù ; dav lavarout ivez ez eo kemplezh kenan ar c'healioù angorzhet, test da se an imbourc'hioù hir hon eus renet abaoe bloavezhioù war an hevelepted, an dreüinded, h.a.

Gl. CRITIQUE

Bezet ar frazenn : *“Lorsqu'on approche de terre après plusieurs jours de navigation au large, le chef de bord se doit de porter sur son bateau un regard critique.”* Ur wech ouzhpenn e kejomp ouzh an diaesterioù a vez o treiñ ar galleg. D'ober steriegezh ar gerioù gallek ez a gwiskadoù ster ha kemeradurioù e-leizh o sevel da gantvedoù ; ouzhpenn se ez eus da lakaat e penn kont an arverioù faziak o paotaat gant aozerion gempred nad int ket skrivagnerion. Er frazenn diaraok, ez eus un tamm c'hwezhadur gant arver *critique* ; ne gav ket din e ranker intent gantañ (spi 'm eus da nebeutañ) ar c'hennotadur tagus a glever gant *arzaelus* na zoken an tennder prederel pe stourmel a zo gant *amzaelus, dezvarnus, dezrannus* ; a-walc'h e ve gant *pervezh* : *“Pa dostaer d' an aod goude meur a zevvezh merdeñ en donvor, e rank ar penn bourzh teurel ur sell pervezh war e vag.”*

Gl. APPARAÎTRE

Gl. *apparaître* er ster kentañ zo "dont war wel" ; dont war wel avat a c'haller intent evel "kregiñ da vezañ merzhet" pe evel "kregiñ da vezañ" ;

---

² A-zivout *an kez*, diskouezell dregarvezat, sl. KIS-336, La-08, pp. 320-321 ; KIS-440, La-10, p. 149 ; KIS-471, id., pp. 272-274.

e brezhoneg, e reer er ster kentañ gant *anadiñ* (*naouiñ*), en eil ster gant *nodiñ* (*dinodiñ*) pa vez kel eus ur solwez (*ul labous a zinod*), gant *c'hoarvezout* pa vez kel eus un darvoud (*droug a c'hoarvez*). Hogen mard eo an darvoud, evit ar boelloniezh, ar pezh a c'hoarvez d' ar solwez (na ve ket anezhañ hep skor ar solwez), el lavar boutin ez eo fiñvus ar vevenn etre solwez ha darvoud dre berzh un dareulad a zo anezhañ solwesaat an darvoud. Da skouer, mard eo ar c'hleñved e-keñver poelloniezh un darvoud o c'hoarvezout gant ur solwez (un den pe nep tra bev), e komzer ivez eus ar c'hleñved evel pa vije ur solwez (« *Edi ar vosen 'penn ma zi ; / Pa garo Doue 'teui enn ti ; / Ni iei 'mez pa deui* », *Barzhaz Breizh*, IX) ; pe, hep mont betek ar varzhoniezh, petra a ra ar vezeion pa ardaolont azonoù d' ar c'hleñved-mañ-kleñved evel ma ardaoler darvoudoù d' ur solwez ? Alese, e klever e vez ur c'hleñved o *c'hoarvezout* (evel an darvoud ez eo) met ivez o *nodiñ* evel pa vije ur solwez. Mat eo koulskoude gouzout a) ez ampleg hevelep arver eus *nodiñ* un dareulad, ur solwesaat, b) ned eo ket ken techet ar brezhoneg hag ar galleg da vont dre an dareulad-se. Gant gerioù all, mar bez kevatal Gl. *apparâtre* da Br. *anadiñ*, *nodiñ*, *c'hoarvezout*, ne c'haller ket treiñ Gl. *apparâtre* dre forzh pehini eus an tri verb-se.

Gl. VIS A BOIS / VIS EN BOIS, VIS DE BOIS

Evit ur wech ez a ar maout gant ar galleg en arver an araogennoù. Bep tro e vo komprenet *biñs prenn* evel "biñs graet gant prenn" ha, daoust ma ve reizh *biñs a brenn* ha boaziet *biñs e prenn*, ne c'haller ket goulenn diganto distroadañ *biñs prenn* er ster-se. Dav enta kavout un araogenn da lakaat dirak *prenn* evit reiñ da intent "biñs o tereout ouzh ar c'hoad" ; netra da rebech d'an droienn *evit ar prenn*, met an araogenn *diouzh* eo

a verk an dereout (sl. GIBR. p. 527 : "butun na c'hoarioù ned int ket *diout-han*", "c'hwi zo *diouzc'h* ur vourc'hizez yaouank"). Lavarout a rafed : *ur viñs diouzh ar prenn*, *ur viñs diouzh ar c'hoad*. Hevelep tun evit diforc'hiñ daou ster na ve ket da hollekaat ; soñjal a ran e *verre à vin / verre de vin* : aze e spirfe lavarout *ur werenn win / ur werennad win*.

BRIENT GRAMADEGEL AR GOUZREC'H E BREZHONEG

1° ARVER GOUZREC'HEL HAG ANGOUZREC'HEL AR PERC'HENNELLOU

Bezeta da dreiñ ar frazenn : "*Chaque train de vagues a son rythme propre.*" En ur maladur kentañ, e teuy marteze gant an troer ur frazenn vrezhonek a seurt gant : "*Pep suiad gwagennoù zo dezhañ g gorvez.*" Abegadus eo arver ar berc'hennell g, rak

diek eo ar brezhoneg oc'h arverañ ar perc'henelloù a-zave d'ar beziadoù nad int ket gouzrec'hioù (a zo *kedet* hepken hiniendded dezho , sl. KIS-540, La-11, pp. 224 & 231 : traoù anvev ha kement keal arouezet dre ur pennanv) : *Marilyn hag he neuziou kaer* hogen *Ur Mercedes hag an neuz kaer anezhañ*. F. VALLEE ha R. LE ROUX o deus pouezet war an diforc'h-se hep mont betek an diazez evelkent¹. Alese, ez eo plakadur komz eus *egorvez* a-zivout ur *suiad*. Ne c'haller ket gwelout eno koulskoude ur reolenn strizh, met un durc'hadur hepken ; dre berzh an dremmegañ (sl. KIS-359, La-09, p. 87, TA3n) e prester — e keder — gouzrec'helezh da ergorennoù goubar, anvevion, h.a. : lavaromp e talvez an dremmegañ da zic'harvañ ar c'hemm gramadegel a lak ar brezhoneg etre gouzrec'hel hag angouzrec'hel — met n'en diverk ket ; gant gerioù all, dianaout ent gramadegel ar c'hemm gouzrec'h/angouzrec'h ned eo ket faziñ met paourat ar yezh (ur wech c'hoazh n'emeur ket aze en amgant ar reolennoù hag e meur a zegouezh, na pa ve evit skañvaat ar prezeg, ez emgrenner da zremmegañ — daoust ha dremmegañ ne reomp ket a-zioc'h pa gomzomp eus “diegi ar brezhoneg” ?). Treiñ a rafemp : “*Pep suiad gwagennoù zo naouis dezhañ ur gorvez.*”

2° **RENER, OBEROUR, GOUZREC'H** (sl. KIS-550, La-11, pp. 315-323)

Emañ ivez ar c'hediñ hiniendded en orin dareuladoù diseurt evit a sell ergeñverenn ar rener. Boutin eo an dremmegad lennegel : “*Al loar a ouelias he fas*” pe al leterc'had : “*An heol a sav*” — aet dioutañ pell 'zo e zareuladezh e gound

---

¹ “La grammaire nous donne pour l'adjectif possessif en français : son, sa, ses..., auquel correspondrait le breton : *e, he(c'h), o*. Mais observons que la perception des rapports entre les choses tient une large place dans notre pensée, et que d'autre part la classe de mots qui expriment ces rapports, la classe des prépositions est déficiente en français. Le français va être amené fatalement à faire abus du possessif qui lui permet de masquer sous un vague rapport de possession des rapports variés que son système de prépositions, incomplet et imprécis, exprimerait difficilement. Le cas du breton est bien différent puisqu'il dispose d'un système de prépositions riche et précis. Point n'est besoin pour lui de recourir au possessif.

Supposons un francisant et un bretonnant vis-à-vis d'une maison dont ils font en même temps la description. Celle du francisant sera émaillée de « son, sa, ses » : sa belle apparence... sa grille d'entrée... son jardin... sa porte... ses appartements... sa cave... son toit... son bon accueil...

Dans la description du bretonnant, au lieu du possessif passe partout, des prépositions variées marqueront les rapports de la maison à son entourage et à ses différentes parties : *An neuz kaer anezhañ... Ar porrastel dirazañ, al liorz endro d'ezañ... An nor outañ... Ar c'hambrou ennañ... Ar c'hao dindanañ... An dôenn warnañ... An degemer mat digantañ...*”, F. VALLEE et R. LE ROUX, *Grammaire française et grammaire bretonne*, levrig 20 p. hep bloaziad, p. 5.

steriegezh ar verb *sevel*. Ken boutin all al ledanvad : “*Ar vag a ra hent etrezek ar porzh.*”

Klaskomp donaat hevelep ledanvad. Dre zespizadur, rener un argerzh ober a verk un oberour : “*Ar moraer a lev e vag.*” Pa lavarer : “*Ar vag a ra hent etrezek ar porzh*”, e veneger ar vag evel ur meni “astenn” d’an den a zo ouzh ar stur, gwir oberour ar mont d’ar porzh. Keal an “astenn” avat a erdal furmoù lies ha kemplezh : ar wezhiadenn graet *dre* un ardivink emgefreak a lavarer kenkoulz all a vez graet *gantañ*, o komz anezhañ evel eus un oberour : er Stlenneg e tespizer an “unvez stur” evel “*an unvez o leviañ ar benvegadoù all*”. Etre ar moraer hag e vag e oa aes meizañ ur gougorfañ, an “astenn” eus un hinienned andoniek d’un hinienned kedet. Etre arveriad ar stlennijinenn hag ar gwezhiadennoù anezhi emañ gwall zardennet keal an “astenn” ha d’oberreiz war hemañ e hañval an derc’hallañ bezañ strujusoc’h meizad eget ar gougorfañ : an den a zileur d’an ijinenn ar perzh bezañ oberour a zo e hini. Kaer e vo darbenn e chom an den an oberour andoniek hag ez eo an ardivink e zerc’haller, kedet dezhañ e oberourezh, e vo diaes d’ar yezhoù merkañ an diforc’h ha komzet e vo eus an derc’haller evel eus un oberour. En hevelep doare ma steuzias leterc’hadezh “*An heol a sav*”, e steuz ledanvadezh “*An unvez a lev*”.

Ur seurt dislank etre rener ar verb o verkañ an ober hag an oberour gwir, brasaet c’hoazh gant an amveziadoù arnevez, ne freuz ket an durc’hadur a stadomp e brezhoneg : an tued da ergeñveriñ disheñvel ouzh ar gouzrec’hioù hag ouzh beziadoù nad int ket gouzrec’hioù. E kemm ouzh ar galleg ez eo dibaot kaer e brezhoneg an termenoù goubarel lakaet da rener ar verboù o verkañ an ober. Un nebeut skouerioù :

Gl. “*Les modifications de voilure entraînent souvent de la pagaille.*” Moarvat ne ve ket fazi bras treiñ : Br. “*Daskemmañ al lien a zegas dizurzh alies*”, nemet e vo gwell a galz : “*Gant daskemmañ al lien e vez tro d’an dizurzh alies*”, pe : “*Da geñver daskemmañ al lien e c’hoarvez dizurzh alies.*”

Gl. “*Les forces de frottement s'exercent sur les parties en contact avec l'eau.*” Plakadur e ve treiñ : Br. “*An nerzhoù rimiañ a wered war ar parzhioù endouret.*” Diouzh tued ar brezhoneg da gaout un oberour (ur gouzrec’h pe ac’hoel ul louet) da rener ar verb oberel e vo an droidigezh : “*Arloet emañ an nerzhoù rimiañ ouzh ar parzhioù endouret.*”

Gl. “*Déjà la volubilité de l'esprit le mène ailleurs*” — frazenn gant MERLEAU-PONTY¹ en deus GE meneget en ur studienn war ar prederour ha troet : “*Prim ez a*

¹ In *Le Visible et l'invisible*, 1964, p. 198, meneget e KIS-524 – “Keal ar c’hreud e preder Merleau-Ponty”, La-11, p. 120.

larkoc'h ar spered dibilh.” Yezh zink e vije bet un droidigezh a seurt gant : “*Dibilhded ar spered en kas da lec'h all endeo*” pe nep frazenn o reiñ roll ar rener d'ar goubar *dibilhded*.

Gl. PROFILE

Daveiñ a reer da KIS-454, La-10, pp. 200-201 ha d'an arroud-mañ eus lizher GE da GC – 09 01 99 :

*“Chom a ra ur poent amsklaer din : ha Gl. profilé zo kevatal da Br. isaelet bepred pe e degouezhioù 'zo hepken ? daoust ha n'en deus ket ur ster hollekoc'h : "dezhañ an aelad-mañ-aelad" ? Da skouer, ha komz a reer eus une hélice profilée ? Mar greer, ne c'hell ket talvout profilée eno kement hag anharzusañ, eleze ankrapusañ war an dour, met o kaout an aelad azasañ diouzh he arc'hwel — dres pezh a lennan e Le Petit Robert : « **PROFILE**. Auquel on a donné un profil précis. » Alese, Gl. incorrectement profilé a zegouezhfe e Br. anazas e aelad, aeladet anazas pe aeladet fall. Anzav a ran e kaufen fraeshoc'h hiziv ober gant isaelet (kentoc'h eget gant isaelet, isaelek, a lak foranañ lostgerioù hep gounid), o virout a du 'rall isaelañ hag isael. Krediñ a ran kompren e lavarar profilé a-zivout ur c'harr dre c'houstav evit profilé de façon à offrir la moindre résistance à l'air, « aeladet war-benn bezañ an anharzusañ ouzh an aer ». Gant ur vag e rank ar c'houc'h bezañ anharzus ouzh an dour, ar viñs en eneb bezañ krapus warnañ : isaelet ar c'houc'h, ya met n'eo ket ar viñs, dezhi un aelad nag is- nag uc'h-, azas hepken diouzh he arc'hwel.”*

Gant Gl. *profilé* g. ez arouezer ur pezh a zo bet roet dezhañ an aelad-mañ-aelad — a zo bet *aeladet* er stumm-mañ-stumm. D'ar muiañ holl ez eo difennadus *aeladed* met andeouezus. Dav eo diwall a dreiñ ent reizhiadek Gl. *-é* dre Br. *-et, -ed*, rak an deveradoù dre *-é* ne vezont ket bepred *participes passés/passifs*, sl. *doublé, tiercé* ha... *profilé* — hemañ a intenter kenkoulz : "gant un aelad, aelad dezhañ". Bez' ez eus e brezhoneg un arver eus ar rakger *ken-* en durc'hadur ster-se end-eeun : *kefleue* "leue enni, gant leue", *kenep* "eb(eul) enni, gant eb(eul)". Amañ e rafen a-walc'h gant **kevaelad** "pezh a zo aelad dezhañ, gant aelad" (kuites da ouzhpennañ **kevaelat** "aelad dezhañ, gant aelad").

(YBAN – 21 12 00)

Gl. DECIMAL

En notenn KIS-497, La-10, pp 377-378 e veneger ar Gl. *nombre dyadique* (da heul GSTL. ¶ 2919), *relation dyadique*, Br. *daveadur daouadek*, “daveadur o tougen war div niñvuzenn”, eme ar geriadur.

Al lostger *-ek* a verk amañ ur perzh enlenat eus an daveadur, evel ma'z eus daveadurioù *unadek* o tougen war un elfenn hepken a du 'rall.

E teuan da 'm divoud Gl. *décimal*. Ar ger gallek-se a arverer e meur a gemperzh ha c'hoari a ra ur roll skritell o taveiñ d' ar meizad “dek” e

meur a geñver. Bewech e ranker ober ur strivig da veizañ ervat ar c'heñver gant “dek”. Setu an arverioù gallek :

- ~ *fraction décimale* ;
- ~ *nombre décimal*, ha, dre bennanvaat, (*un*) *décimal* ;
- ~ *partie décimale* ha, dre bennanvaat, (*une*) *décimale* ;
- ~ *système décimal* ;
- ~ *division décimale* ;
- ~ *écriture décimale*.

E brezhoneg eo dav derc'hel kont eus dibaboù hon diagentourion ha war un dro hepkoriñ ar skoilhoù boas evel ar “gwered klañvdi”.

E DAGB.Stag. e lennan an tri enmoned :

dekrannel ag., (Jon) db. un niver, ez eus dekrannennoù ouzh e ober, sl. : *kevan, rannel*.

dekrannenn b., (Jon) ranngementenn a reizhiad dek, sk. : an dekvedennoù, ar c'hantvedennoù, ar milvedennoù, h.a. zo anezho dekrannennoù.

rannel ag., (Jon) db. un niver, ez eus rannoù unanenn ouzh e ober, ko. : *kevan*, sl. : *dekrannel*.

Anat e kaver ar stirann *-rann-* e pep lec'h. Un diskoulm kentañ eo bet diforc'hiñ natur an niveroù diouzh an doare d'o skrivañ. E se ez eus *niveroù dekrannel – dekrannelion* – a c'haller reziennañ evel henn :

$$\frac{n}{10^m}, n \text{ kevan da vee lha } m \text{ naturel}$$

en diazez dek (dekred) evel en despizadur-se pe en diazez daou (daoured) pe en ur petred all. Neuze e komzer eus Br. *skrivad dekredel un dekrannel* (Gl. *écriture décimale d'un décimal*) pe a Br. *dispakadur dekredel* (Gl. *développement décimal*) — klokaet gant un anvevennad mannoù —, pa c'haller mat tre skrivañ un dekrannel er reizhiad daouredel ivez, pe e forzh petore petred a hent all.

Un niver dekrannel zo dezhañ un niver dekrannennoù (Gl. *décimales*) bevennek mar en skriver en dekred, da skouer :

$$\frac{275}{1000} = 0,275.$$

Un niver kemezel, skrivet e rezh ur rann (a zo un derc'haller anezhañ), a c'hell bezañ skrivet en dekred gant un anvevennad dekrannennoù dezhañ un drovezh avat. Da skouer :

$$\frac{4}{3} = 1,333\dots$$

zo dezhañ an drovezh 3, an trifik o reiñ da c'houzout ez eo anvevenn niver an dekrannennoù. E niveroù eus ar seurt ez eus ul *lodenn gevan* (Gl. *partie entière*) hag ul *lodenn rannek* (Gl. *partie décimale*).

Mar skriver an niver diwezhañ-se en trired hor bo un niver bevennek a *drirannennoù*¹ :

$$\overline{1,1}^{\text{tri}} = (\text{en dekred }) 1 \times 3^0 + 1 \times 3^{-1} = 1 + \frac{1}{3} = \frac{4}{3}.$$

N'eus nemet en dekred ez eus gerioù er yezh voutin evit an niveroù. Nag an daoured, na petred all ebet n'o deus gerioù piaouel ha ne c'haller ket o lenn. E galleg e komzer ivez dre gammarver a *décimales*, forzh pe betred e ve. E brezhoneg e reer gant *daourannennoù*, *trirannennoù*, h.a.

Un evezhiadennig. Pa vez kel a skrivañ un dekrannel gant ur skej (pe ur pik a-wechoù), e-lec'h ar bomm hirik *skrivad dekredel skejel* an dekrannel e lavarer ent eeun *skrivad dekredel pe skrivad skejel* (an dekrannel), pa na arverer petred all ebet estreget an dekred. Spirus eo an eil anvad-se evit a sell an deskadurezh eil derez.

Chom a ra ar gudenn Gl. *fraction décimale* a rezhienner evel henn :

$$\frac{n}{10^m}, n \text{ kev an da vee lha } m \text{ na turel}$$

¹ Ar furm c'hourel a roer d'an niver kemeret da rakger dre ma klever : rannet dre *zaou*, dre *dri*. Kudenn heñvel a voe er Gimiezh gant *divnatriom* : diwar-benn ur c'hediad a zo div atomenn natriom en e volekulenn (sl. SADED, Kim-9/9).

Penaos ober ? Hag intentadus eo bommoù evel : *rann dekrannel*, *rann daourannel*, *rann drirannel* ? Moarvat n'eo ket gwashoc'h eget *l'écriture décimale d'un décimal* pe *la division décimale d'un nombre non décimal*... Evit gwir emeur en un doare kelc'h bac'h gerel : gant an termen *dekrannel* e reer anv eus daou dra, ar *rann* hag an *dek* ha gourleizh zo gant ar bomm *rann dekrannel*. Rak gant an termen-se e reer dave da anien an niver ha d'an doare d'e gaout, eleze “un niver kevan rannet dre ur mac'had eus dek”. Ar saozneg a lak *decimal fraction* kevatal gant *decimal*. Evit a sell ar rann dibarek ez eo e ve a-walc'h *rann dek*, evel ma lavarer *melchon peder*, pa ranner dre zek lerc'h ouzh lerc'h. Siwazh e c'hell bezañ komprenet ivez evel ur “rann eus dek”. Soñjal a reer neuze en un droienn evel : *rann dre zek* pe gant un adanv evel *trezegel* a ve un doare meztroc'h evit “rann dre vac'hadoù dek”. Vallée a lavar *niver-rann dekvedennek*. N'eo ket bastus pa'z eo an *dekvedenn* ur rangementenn a reizhiad dek (amañ ne reer ket anv eus an dekred), hogen ar *gantvedenn*, ar *vilvedenn* ivez... Moarvat e felle da Vallée degas da goun ar rannañ dre zek arreadet, pa gemerer an dekvedenn bewech. Kinnig a ra ivez *degel*, da heul ar c'hembraeg moarvat a ra gant *degol*. Ha ne ve ket aze un diskoulm bastus? A du 'rall ez eus ivez e Kb. *degrann* “ffracsiwn degol ; un o'r degolion” ha *degrannol*. War a hañval, an termen *degrann* n'en deus ket tiñvet, en arbenn eus an amjestr ez eo. Ne gav ket din e ve mat degemer un *dekrann* bennak e brezhoneg ivez. *Degel* a hañval bezañ bastus e dibenn dezrann. Gwir eo ez eus *daouel* “contenant deux éléments ; binaire ” (NDBF.) pe “double, dual” (GEAK., GBLF., ...). Hogen ster an termen brezhonek n'eo ket klaviet en arver strizh graet betek henn. E gwir, dre berzh al lostger adanvel -*el*, e ra dave d'an niver “daou”, an diazez “daou”. Ha dres, ar meizad da zeouezañ zo : “rann dre vac'hadoù daou, tri, deg,...”, 2^n , 3^n , ..., 10^n a lenner : “daou mac'h n, tri mac'h n, dek mac'h n”, ma'z eo 2, 3, ..., 10 ar Gl. *base*, Br. *mac'hed*. En un doare all : “an anver zo ur mac'had eus daou, tri, dek”. Dic'hallus eo fardañ un dra bennak evel “daou-mac'hel”, p'hon eus endeo *daouvac'hel* (karrez), *trimac'hel* (diñs)... A du 'rall un dra evel “mac'hdaouel” a vo intentet evel “mac'h daou (karrez)”...

Setu an *niveroù daourannel – daourannelion* – Gl. *nombres dyadiques*, a skrivan amañ evel ur rann :

$$\frac{n}{2^m}, n \text{ kevan da vee lha } m \text{ na turel}$$

Hag an *niveroù trirannel – trirannelion* – Gl. *nombres triadiques*, e rezh ur rann ivez :

$$\frac{n}{3^m}, n \text{ kevan da vee lha } m \text{ na turel}$$

A-benn ar fin, mechal ha ne ve ket re goustus ijinañ un termen ouzhpenn evit ken lav. Liz da GE ne dalvez ket ar boan paotaat ar gerioù en-dro da *dek* ha bastus eo *degel*, evel *daouel* ha *triel* a du 'rall. Goude holl n'eo ket bras an diforc'h etre *rann degel* ha *dekrannel*, an hevelep tra eo. Un doare disheñvel da aozañ an dafar.

Diwar vont ez eo poent ivez paouez a welout ar brezhoneg dre rummennoù ar yezhoù all. E galleg, da skouer, ez eo ar gerioù evel enezennoù dispartiet mat, a gaver e-giz enmonedoù er geriadurioù. Nep piv bennak en deus pledet gant ar geriaduriñ brezhoneg a oar ez eo skoemp a-wechoù renkañ ar gerioù, dre berzh al lostgerioù a zo un doare toaz a c'hell bezañ meret hervez a venner eztaoliñ. Ar pennanor e unan a c'haller arverañ evel pennanv. Kement ha ken bihan ma ranker alies lakaat meur a dermen diwar an un stirann a-dal d'un enmoned galleg : -añ, -ad, -adur, -adurezh, -idigezh, h.a. Ha div wech zoken. Ar “gerioù” brezhonek n'int ket unvezioù distag an eil re diouzh ar re all, amparañ a reont un doare rouedad, hag houmañ en he fezh a ve da engwerc'hañ. E gwir ez eus er rouedad klomoù – ar stirannoù – hag en-dro dezho lostgerioù ha rakgerioù a ro an tu da gevrikaat an dezevout. A holl viskoazh e'm eus sellet ouzh ar brezhoneg evel ouzh un toaz hevezell, ar frazennoù o kregiñ evel ma karer diouzh lusk ar preder, o klotañ gant an neuennadoù anezhañ. Alese ivez an diaes ez eo “treiñ” galleg e brezhoneg, hag a-geveskemm. Anat ez eo ar brezhoneg ur yezh hebleg kenan e-tailh da vezañ un araez eus ar c'hentañ. Kalz a chom d'ober c'hoazh avat...

Hag en diwezh e chom Gl. *division décimale*. Talvezout a ra e kendalc'her da rannañ goude ar skej, tra ken, e kemm ouzh an *division euclidienne* ma chomer a-sav gant ur rannad kevan hag un dilerc'h. Evit an eil ez eus *rannadur euklidel* ha kinnig a ran evit an hini kentañ *rannadur skejel* (pe *pikel* diouzh ret).

Alese, e kinnigan :

Gl. *fraction décimale*, Br. **rann degel**

Gl. *nombre décimal*, (*un*) *décimal*, Br. *niver dekrannel*, (*un*) **dekrannel**

Gl. *partie décimale*, (*une*) *décimale*, Br. *lodenn rannek*, (*un*) **dekrannenn**

Gl. *système décimal*, Br. **dekred**, *reizhiad dekredel*

Gl. *division décimale*, Br. **rannadur skejel**

Gl. *écriture décimale*, Br. *skrivad skejel*.

(GE – 29 12 00)

Gl. IMPERATIF

Arveret e vez Gl. *impératif* er c'hramadeg, er brederouriezh hag e lavar ar pemdez.

ER C'HRAMADEG

Er c'hramadeg c'hallek klasel ez eo an *impératif* ar moz o verkañ ar gourc'hemenn. Er c'hramadeg vrezhonek, emañ an **douor** ha rumm ar *moziou arwantelezh* o klotañ evit un darn gant *moz imperativ* ar galleg.

Meur a zerez a zeskriver *en arwantelezh*: an *arwantelezh start* (youliñ groñs, arc'hañ, gourc'hemenn, rankout, h.a.) o c'houlenn peurliesañ arver an douor pe ar bonragor; an *arwantelezh gwan* (youliñ gwan, c'hoantaat, hetiñ, aotren) o c'houlenn kentoc'h arver an eilragor pe ar pennanor. Hiroc'h war gement-se e SADED, Yad-0/5 & Yad-9/1-3.

ER BREDEROURIEZH

Er brederouriezh, abaoe KANT e tispartier ar *Al. kategorischer Imperativ* (Gl. *impératif catégorique*) a verk ar pezh a zleer ober ent divezel (Br. *dleout* o klotañ amañ gant *Al. sollen*), sk.: “Bez yon”, diouzh an *Al. hypothetischer Imperativ* (Gl. *impératif hypothétique*) a verk ar pezh a ranker ober evit diraez an amkan-mañ-amkan (Br. *rankout* o klotañ amañ gant *Al. müssen*), sk.: “Mar mennez chom yac'h, bez dilontek.”

Damheñvelster da Gl. *impératif catégorique* e reer gant Gl. *impératifs moraux, commandements de la moralité*. Gl. *impératif hypothétique* a lavarar c'hoazh Gl. *impératif conditionnel* hag e degouezhioù 'zo e reer gant an damheñvelsterioù Gl. *impératif technique, impératif pragmatique*. KANT a zespizas ar *kategorischer Imperativ*: “Gra dalc'hmat hervez hevelep sturienn ma c'hallfes war un dro mennout ma teufe d'un dezv hollveziadel” (*Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*, eil kevrenn, § 31).

Dibab a c'hallfed Br. *gourc'hemenn* pa glot boas gant Gl. *commandement*, da skouer er c'herienn “*Gourc'hemenn Doue*” hag, e gwir eo bet dibabet an termen-mañ evel kevatal da Gl. *impératif* gant an aozerion o deus pledet gant brezhoneg ar brederouriezh.

Vallée a ginnig Br. *gourc'hemenn groñs, gourc'hemenn dalc'hus* a-dal da Gl. *impératif* ha Br. *gourc'hemenn peurc'hroñs, gourc'hemenn hep mar* (ou *divar*) a-dal da Gl. *impératif catégorique* (VALL. p. 376). War bizskrid Maodez Glanndour e lennan: “**impératif catégorique** (philosophie de Kant): *gourc'hemenn groñs*. Kant a ro d'an dever an anv a c'hourc'hemenn groñs, o vezañ ma c'hourc'hemenn hep kendiviz. Dindan

kendiviz emañ ur gourc'hemenn evel hemañ : Bez onest mar fell dit bezañ kavet mat” (GEPR.ms.) “**impératif moral** : *gourc'hemenn a youl-reizherezh* ou *youlreizhus* (suivant le sens)” (GEPR.ms.).

Hogen Br. *gourc'hemenn* (koulz ha Gl. *commandement*) a dalvez ivez kement hag "urzh roet gant ub." KANT ne oa ket teologour, ne rae ket eus ar *kategorischer Imperativ* ur gourc'hemenn roet gant Doue dre an Diskuliadur pe enskrivet gantañ er goustiañs. Prederour oa, stadañ a rae bezoud an divezelezh hag e-maez e ambred oa he eren ouzh bezoud ur roer urzhioù trehontel. A se ez eo hetadus kaout un termen unsteriekoc'h.

Kentañ diskoulm eo amprestañ an termen kantez : *imperativ*. Padal, hep disteurel hemañ e c'haller ivez luniañ un termen du-mañ.

Soñjal a ran er stirann *-dezv-*. Br. *dezv* a arverer er ster "reolenn diabarzhiek" (sk. : “dezvoù an devezout, dezvou divezel”) pe er ster "reolenn diavaeziek" (sk. : “dezvoù a Stad, dezv dilennel”)¹ ; an daou gemeradur a gaver ivez gant ar c'heveleb Kb. *deddf* : "law of the land", "moral law". Strishaet e c'hallfe bezañ steriegezh *-dezv-* diwar-bouez ur rakger o varrennañ ar c'heal "reolenn bolitikel" — ar rakger azasañ o hañvalout bezañ *kant-* pa verk un durc'hadur d'an nesaagezh, da gelc'h an diabarzhded, d'ar c'hreizion (evel m'en kaver e *kantvout*, *kantaezañ*, *kantouezañ*, *kantalc'h*, h.a.). Kinnig a ran Br. **kantezv** b. :

Al. *kategorischer Imperativ*, Gl. *impératif catégorique*, *impératif moral*, *commandement de la moralité*, Br. *kantezv c'hroñs*

Al. *hypothetischer Imperativ*, Gl. *impératif hypothétique*, *impératif conditionnel*, Br. *kantezv amplegat*².

E LAVAR AR PEMDEZ

E lavar ar pemdez, ez astenner ster Gl. *impératif*, en ur lakaat ar ger el liester peurliesañ, da zomaniou obererezh estreget an divezelezh — hag a-wechoù evit reiñ da intent e tremen rediezhou an kez domaniou dreist an dezvoù divezel, sk. : “*Les impératifs de la guerre, de l'économie.*”

En hevelep doare ma road kred da geal ar Gl. *raison d'État* (Br. *sigur a Stad*)³, e tarbenner ar meno n'eus nemet diforc'hioù rannbarzhel etre an dezvoù divezel hag amplegadoù ar politikerezh pe an armerzh : d'un eskob a damalle e andivezegezh e respontas Jean-Marie LE PEN : “Grit

¹ Sl. KIS-359, La-09, p. 86.

² Sl. KIS-470 – Gl. **condition** ha deveradoù, La-10, pp. 255-264 ha 262 pergen.

³ Sl. KIS-185 – Gl. **raison d'État**, La-07, p. 69.

war-dro ho poutikl, me bled gant va hini” ; a du 'rall, bemdez e stadomp ar pouez dister o devez an kez dezvoù divezel e-skoaz “saveleñnoù” an armerzh. Bezet pe vezet, an astenn graet da ster Gl. *impératif* er-maez eus tachenn an divezelezh a sell ouzh ar c'hemeradur en deus ar ger en *impératif hypothétique* : “Mar mennez trec'hiñ,...”.

Diskoulm neptu a ginnigan neoazh eo **amlegadoù** ar politikerezh, an armerzh.

Dic'hallus e ve komz eus Gl. **conditions de la politique, de l'économie* en abeg da liessteriegezh Gl. *condition* ("amveziad, amlegad, diviz, aoz..."). En eneb, gant Br. *amlegad* e klever keal ar rediezh, anezhañ keal kreiz Gl. *impératif* en e generadur astennet.